

A stylized, colorful illustration of a landscape. The foreground features rolling green hills with a brown path. On the left, there is a green tree, a purple flower, and an orange flower. A red bird is flying in the sky. The background consists of layered blue and white waves, suggesting a sky or water. The overall style is flat and modern.

Obrtniška delavnica pisanja proze

Celovito spoznavanje pisanja leposlovne proze

3. del: Liki, okraševanje in perspektiva

Preprosto o gradnji literarnih likov

- Vsi liki, razen literarne upodobitve realnih oseb, so virtualne osebnosti, ki imajo samo literarno življenje.
- Literarni liki so ubesedene osebe, živijo zaradi vaše milosti.
- Verodostojni liki temeljijo na resničnosti.
- Največja past so lepenkasti ali nenaravni liki.
- Avtor mora ohraniti distanco do likov.

Literarni liki so tu po vaši milosti

- Pri prenosu resničnih oseb bodite pozorni na to, da se žive osebe slučajno ne bi prepoznale v negativnem kontekstu.
- Daljše, kot je prozno delo, podrobnejša in zahtevnejša je gradnja likov.
- Lastnosti literarnih likov so odvisne od pripovedi.
- Verodostojnost zgodbe temelji tudi na verodostojnosti likov.

Nenaravni liki niso izkaz ustvarjalnosti

- Pri kratkem proznem delu zadostuje samo blede odsev lika.
- Odzivanje lika na literarno okolje in literarne dogodke se mora skladati z realnostjo.
- Pred gradnjo likov morate imeti razdelan osnovni scenarij pripovedi in komu bo vaše delo namenjeno.
- Lahko zgradite like in na njihovi osnovi pripoved ali obratno, le celoviti bodite.

Identifikacija z liki

- Ciljna publika se mora identificirati z literarnimi liki.
- Bralci morajo vanje vstopiti, se v njih počutiti domače in doživljati njihovo usodo v skladu z lastnimi pričakovanji.
- Uspešni so tisti liki, ki omogočajo bralcu, da se z njimi zlahka poistoveti in v njih najde del sebe, zlasti košček izgubljenega jaza.
- Presenečenja morajo biti skrbno načrtovana

Lik in akcija

- Vsak lik ima nabor lastnosti.
- Literarno dogajanje mora generirati verodostojni motiv za akcijo v skladu z lastnostmi lika.
- Akcija je v službi pomikanja literarnega dogajanja.

Psihologija likov

Kolerik

Sangvinik

Melanholik

Flegmatik

- Za kvalitetno gradnjo likov je več možnosti, a vse vključujejo določena splošna in specialna znanja.
- Osnove psihologije
- Kombinacija znanih oseb
- Osnove sociologije in antropologije
- Včasih prav pride tudi etnologija

V boj proti klišejem

- *Vašo zgodbo požene lik, ki mora dobiti verodostojno motivacijo.*
- *Lik poganjajo okolje in dialogi*
- *Motivacija je ključna, saj je od nje odvisna tudi motivacija bralca, da spremlja odziv lika.*

Lik v praksi

- Po potrebi si pripravite kartice za svoje literarne like.
- Če mislite graditi podrobne like, vam naj ne bo odveč prebrati česa o psihologiji.
- Mešanica likov naj bo naravna, vendar zanimiva in tesno v skladu z namenom zgodbe.
- Literarni liki se morajo razvijati.

Verodostojnost lika

- Ne začnite pripovedi z „...ni se spomnil svojega ...“ – to je do nezavesti izrabljeno.
- Besedišče, odzivi in akcije lika naj bodo v skladu z njegovo virtualno osebnostjo.
- Ravno prej omenjene kartice vam pomagajo pri izogibanju neumnostim.
- Bralstvo je naveličano bizarnih likov v bizarnih okoliščinah.
- Ciljna publika mora najti intimno vez z enim od glavnih likov.

Najpomembneje: Bralca mora skrbeti za vaš(e) lik(e)

- Vaš lik mora nekaj potrebovati, imeti neko logično potrebo.
- Zavzeti mora stališče o pomembnih zadevah.
- Bojevati se mora za svoja načela, čeprav gre za neenakopraven boj.
- Naj dobi idealistične lastnosti. Bralci imajo radi utelešenja idealov.
- Svojim likom dajte veličastne in močne nasprotnike. Bralci imajo radi poraze arogantnih mogočnikov. Če ima zloba karizmo, toliko bolje.

Dobri niso vedno simpatični

- Dobri liki niso nujno simpatični
- Pomembno je, da jih bralci ponotranjijo
- Poskusite ustvariti zlobni lik, ki izpade simpatičen
- Ključno, ponavljam, bralec naj se vživi v lik.
- Dobro in zlo je stvar moralnega sistema.

Okraševanje besedila

Pozersko pisanje – besedilo ni v službi pripovedi, temveč pisanja

- Pozersko pisanje se je razpaslo zaradi pomanjkanja domišljije in vizije. K temu prištejmo še oženje žanrskega prostora.
- Avtor(-ica) želi pomanjkanje veččin pri gradnji pripovedi nadomestiti z jezikovnim okraševanjem in svojo pisanje postavlja pred pripoved. Zgodba je izgovor za demonstracijo besednih kombinacij.
- Neustrezna uporaba poezije na neprimernih mestih.
- Nerazumljivo podajanje zgodbe se zakriva za t.i. literarnim hermetizmom, lažnim intelektualiziranjem in dajanjem vtisa vrhunske umetnosti, ki je „običajno“ ljudstvo ne razume.

Ne duhovičite ali pametujte

- Posebej nadležno okraševanje je v obliki nenaravnih in neprimernih prispodob (neumen kot pijani zajec, nežen kot šepet jutranje rose, ipd ...)
- Nihče ne mara lažnega intelektualiziranja in filozofiranja,
- Ne nadlegujte z nadležnim moraliziranjem in predavanjem o življenju.
- Izognite se postavljanju bizarnega odra s pomočjo bizarnih povedi.

Okraševanja je več vrst

Okraševanje naj bo v službi pripovedi in razvoja likov

- *Okraševanje besedila je lahko v službi nadzora tempa (premor).*
- *Razvoj lika se lahko gradi tudi v takšnih premorih.*
- *Okraševanje ne sme prekinjati pripovednega loka.*

Imejte mero

- V okraševanju ne iščite umetniškega vtisa za vsako ceno.
- Pri uporabi besednega zaklada ostanite v kolesnicah pripovedi.
- Ljudje berejo leposlovje zato, da si odpočijejo od filozofije in poljudne znanosti.
- Uporabljen besedni nabor naj bo skladen z naravo in virtualnim življenjem literarnega lika.
- Spolni organi in telesni izločki naj bodo v kontekstu in znotraj dialogov ali introspekcij lika.

Literarni premori

- Okraševanje je lahko vaš poslušni kuža.
- Dobro režirane introspekcije, prispodobe, meditacije in tudi intelektualiziranje so odlična sredstva za poglobitev posameznih točk vaše pripovedi.
- Okraševanja so kot novoletni okraski, dobrodošli so okoli novoletnih praznikov, a malo manj recimo na pogrebu.
- Ključna beseda pri okraševanju je, ponavljam, zmernost.
- V domačih nalogah dajte poudarek nadzoru okraševanja. Črtice so še kako občutljive na besedne eskapade.

Perspektiva

- Perspektiva je položaj bralca v odnosu do literarnega sveta, likov in dogodkov.
- Nadzor perspektive je ključnega pomena za bralčevo doživetje vaše pripovedi.
- Perspektiva je v literaturi to, kar je pri filmih kamera.
- Še tako briljantna pripoved z odličnimi liki strohni ob napačno postavljeni kameri.

Načini podajanja – perspektiva osebe

- Prvoosebni način – podajamo iz prve osebe ednine.
- Tretjeosebni način – podajamo iz tretje osebe
- Večosebni (kombinirani) način – izmenjamo več gledišč (prvoosebni in tretjeosebni), uporablja se samo v daljših proznih delih, saj v kratkih preprosto ni možnosti za kaj takšnega.
- Pripoved lahko podajamo skozi oči več vpletenih likov – znova samo v daljših proznih delih.

Prostorska perspektiva

- Kamera je lahko postavljena izven ali znotraj literarnega sveta.
- Kamera naj bo v službi pripovedi in ne obratno.
- Pri nadzoru položaja kamere bodite dosledni in konsistentni.

Vi, bog

- Perspektiva z božje pozicije
- Časovna dimenzija gledišča

Čas

- Pretekli čas (zgodilo se je)
- Sedanji čas (dogaja se)

Dogodek

- Zunanji opazovalec
- Udeleženec

Časovna dimenzija

- Pretekli čas (popisujete dogodke s časovne distance)
- Sedanji čas (dogodke popisujete v živo)

Sedanji čas je zahtevnejši, a omogoča bolj živ stik z literarnim okoljem

Pretekli čas omogoča lažji nadzor nad tempom, a omogoča manj stika z literarnim okoljem.

Igranje s fokusom

- Zelo zanimiv je prej omenjeni način podajanja pripovedi skozi oči več protagonistov.
- To ni večosebni pogled
- V kratki prozi (miniatura, kratka zgodba) je malo možnosti za igro s perspektivo in fokusom.
- Običajno se uporablja prvoosebni pogled, saj se tako bralec najučinkoviteje poveže z zgodbo.

Kratka proza

- Večinoma prvoosebni pogled v preteklem času
- Sedanji čas se uporabi, če želite doseči dramatičnost – a pazljivo!

Daljša proza

- Običajno se uporablja tretjeosebni pogled v preteklem času
- Prvoosebni se uporabi. Če želite bralca voditi skozi natanko določeni lik
- Sedanji čas je zahtevnejši, saj zahteva veliko nadzora nad tempom.

Še o perspektivi

- Pri uporabi gledišča bodite konsistentni
- Mešanje perspektiv in časov uporabite samo v službi pripovednega toka.
- Kratka proza ne prenese sprememb v času in poziciji kamere
- Dolga proza zahteva natančno postavitev kamer.
- Bralca postavite v dogajanje samo v primeru, če obvladate njegovo pozornost. Jo znate pritegniti na pravo mesto?

Pogled od daleč

Pogled od
znotraj

Pretekli čas

Sedanji čas